

תא שמע, בוא ושמע ראייה ממשנה שאין צריך שיהיו צבורים:

חייבת בפאה⁽⁷¹⁾ ובביכורים⁽⁷²⁾ וראויה כ-ב
לכתוב עליה [על ידה] פרוסבול⁽⁷³⁾ ולקנות
עמה נכסים שאין להם אחריות.

שינונו במשנה⁽⁷⁰⁾: רבי עקיבא אומר: קרקע,
אפילו כל שהוא, נאמרו בה הדינים דלהלן:

ומבואר במשנה שקרקע אפילו כל שהוא
קונים עמה מטלטלין בקנין אגב.

ובקצות החשן קצח ב ובספר מילואי חותם שם.
70. פאה ג ו.

אין אדם מביא ביכורים אלא מפירות הגדלים
בקרקע שלו. מפני שהמביא ביכורים אומר
"ועתה הנה הבאתי את ראשי פרי האדמה אשר
'נתת לי' ה'" [דברים כו י]. ואינו יכול לומר כך
בקרקע שאינה שלו. [כן משמע מרש"י בסוף
העמוד. ומהרשב"ם ב"ב פו ב נראה שדרשו זאת
ממה שנאמר "אשר תביא מארצך". ועיין ספרי
פרשת כי תבוא "ביכורי אדמתך"].

71. מצות פאה: הקוצר את שדהו לא יקצור את
כל השדה כולה, אלא יניח מעט לעניים בסוף
השדה. שנאמר [ויקרא כג כב]: "לא תכלה פאת
שדך בקוצרך". [רמב"ם מתנות עניים א א].

73. א. מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית
שנאמר: "שמוט כל בעל משה ידו" והתובע חוב
שעברה עליו שביעית עובר בלא תעשה. שנאמר:
"לא יגוש את רעהו". [רמב"ם שמיטה ט א].

הירושלמי [פאה ג ז] הבין שמדובר כאן
בקרקע כל שהוא ממש. והקשה: בקרקע כל
שהוא לא יכולה לצמוח אלא חיטה אחת בלבד,
וכיצד אפשר לקצור מקצת ולהניח מקצת? והלא
לפני שקוצר אינו חייב כלל במצות פאה. ולאחר
שקצר לא נשאר כלום להניח ל"פאה"!

כשראה הלל הזקן שנמנעו העם מלהלוות זה
לזה ועברו על הכתוב "השמר לך פן יהיה דבר
עם לבבך בליעל לאמור קרבה שנת השבע" וגו'.
התקין "פרוזבול" כדי שלא ישמט החוב, ולא
ימנעו מלהלוות זה לזה. [שביעית י ג].

ותירץ: מדובר כאן בקנה אחד שצומחים בו
חמש שבלים [וכשקוצר מקצתן חייב להניח
שיבולת אחת לפחות]. ועיין בתוספות
ובריטב"א.

וזה גופו של פרוזבול: המלוה כותב "מוסרני
לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל
חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה" [שביעית י
ד].

72. יורד אדם לתוך שדהו, ורואה תאנה שביכרה
[שצמחה לפני חברותיה], אשכול שבכר, רמון
שבר, קושרן בגמי ואומר הרי אלו ביכורים.
[משנה ביכורים ג א]. ומצות עשה להביאם
למקדש, ולתיתם לכהן [דברים כו א – יא].

ואין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע
[שביעית י ו]. כלומר: דוקא אם יש ללוה קרקע
כל שהוא.

ומדובר כאן בביכורי חיטים [שמצות ביכורים
נוהגת בשבעת המינים, ביכורים ג]. ודוקא בזה
אפילו קרקע כל שהוא חייבת בביכורים. אבל
באילנות [משבעת המינים] אין מצות ביכורים
נוהגת אלא אם היה לו סביב לאילן קרקע 16
אמה. שזהו שיעור יניקת האילן. [בבא בתרא כו
ב, ומוכא בתוספות].

ב. מדוע מועיל הפרוזבול?
רש"י [גיטין לו א] כתב שפרוזבול הוא
הפקעת בית דין, שבית דין מפקיעים את ממון
הלוה ונותנים למלוה [למרות שהשמיטה
משמטת], והפקר בית דין הפקר.
מדברי הר"ש [שביעית י ו] נראה שכאשר

איכפל תנא לאשמרעיןן מחט, וכי התנא טרח והאריך במשנתו בשביל למדנו את קנייני המחטים? (*74) ובעל כרחך לא מדובר במחט אלא במטלטלין גדולים יותר.

ואם כן חוזרת הראיה שהבאנו מהמשנה לעיל שאין צריך שיהיו צבורים. שהרי אם נאמר שצריך שהמטלטלין יהיו צבורים בה, קרקע כל שהוא למה היא ראויה?

אך רב אשי חוזר ודוחה את ראית רב יוסף:

אמר רב אשי: לעולם מדובר בנעץ בה מחט, ואין לתמוה על התנא שהאריך במשנתו להשמיענו קנייני מחטים, שהרי מאן לימא לן דלא תלה בה מרגניתא דשוויא אלפא

ויש להוכיח מכאן שבקנין אגב אין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים:

שהרי, אי אמרת בעינין צבורים, אם כן קשה: כל שהוא למאי חזי, איזה מטלטלין יכולים להיות צבורים בקרקע קטנה כל כך?

אלא בעל כרחך אפילו אם אין המטלטלין צבורים בה הם נקנים עמה.

ודחינן: תרגומה [פירשה] רב שמואל בר ביסנא קמיה [לפני] רב יוסף: (74) אפשר לקנות מטלטלין אגב קרקע כל שהוא בצבורים בתוכה, כגון שנעץ בה מחט.

אמר ליה רב יוסף: קסבת, צערתי בדבריך!

[ועיין חברותא על התוספות והערותנו שם].
ד. מדוע די בקרקע כל שהוא, ואין צריך קרקע כנגד כל החוב?

מפני שאפילו על ידי קרקע כל שהוא אפשר לגבות את כל החוב. כגון: המלוה גובה את הקרקע מן הלוח, והלוח שהקרקע יקרה בעיניו פודה אותה בדמיה, ואז, חוזר המלוה וגובה אותה ממנו. וכו' עד שישלים את חובו. [תוספות בשם רבנו תם. וכן כתב רש"י בגיטין שם. ועיין הסבר נוסף בתוספות הרא"ש, ובשיטה לא נודע למי ותוספות גיטין לו א. ובהערותנו על התוספות].

74. שהביא את הראיה מהמשנה הנ"ל.

*74. כנראה לא מצוי שאדם יקנה מחט על ידי קרקע בקנין אגב. והתנא לא צריך לטרוח להשמיענו דבר שאינו מצוי. וכעין זה פירש רש"י במסכת בבא מציעא מו א ד"ה איכפל תנא.

המלוה כותב פרוזבול החוב נחשב כגבוי על ידי בית דין ואין שייך בו "לא יגוש" [שהרי החוב כבר נגוש ועומד]. וכן נראה מדברי רבנו תם והריטב"א כאן. [ועיין תוספות גיטין לו א, ותוספות מכות ג ב. ור"ן גיטין שם. ובהערותנו על התוספות].

ג. מדוע אין כותבים פרוזבול אלא אם יש למלוה קרקע?

רש"י [גיטין לו לז] כתב שאין רגילים להלוות לאדם שאין לו קרקע, מפני שאין אדם סומך אלא על הקרקעות שאי אפשר לכלותם. והלואה לאדם שאין לו קרקע היא בגדר "מילתא דלא שכיחא" [דבר שאינו מצוי], וחז"ל לא תיקנו תקנות במילתא דלא שכיחא. [וכן כתבו תוספות כאן בתחילת דבריהם].

והר"ש [שם] כתב שרק כאשר יש ללוה קרקע אפשר להחשיב את החוב כגבוי [על ידי הפרוזבול] מפני שאפשר לגבות ממנה את החוב ואי אפשר להעלימה. [וכן נראה מתוספות כאן בשם רבנו תם ומהריטב"א].

זווי, מי יאמר לנו שהאדם לא תלה על המחט מרגלית ששורה אלף זוז, ובא להקנות המחט והמרגלית שבה אגב הקרקע? נמצא שהתנא בא להשמיענו כיצד קונים מרגלית.

ולפי זה אי אפשר להוכיח מהמשנה שאין צריך שיהיו צבורים.

תא שמע ראה אחרת, מברייתא, שאין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בקרקע שהם נקנים על ידה:

לדעת חכמים (75) "דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים". כלומר: חולה שנוטה למות ומחלק את נכסיו לאחרים, הרי הם קונים את הנכסים בדיבורו למרות שלא הקנה להם בקנין. וכל זה בחולה, אבל בריא אינו יכול לחלק את נכסיו אלא בקנין.

רבי אלעזר חולק על חכמים, וסובר שאפילו חולה אינו יכול להקנות את נכסיו בדיבור אלא בקנין.

ורבי אלעזר הוכיח את דבריו:

אמר רבי אלעזר: מעשה במדוני אחר (76)

שהיה בירושלים, שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה. ואמרו לו חכמים שאין לו תקנה להקנותם עד שיקנם על גבי [אגב] קרקע, (77) ולא היה לו קרקע.

מה עשה? — הלך ולקח בית סלע, קרקע ובה סלע אחד המכסה את כולה, (78) והיה זה סמוך לירושלים. ואמר כך:

"החלק הצפוני שבסלע זה יהיה לפלוני, (78) ועמו מאה צאן ומאה חביות. ודרומו יהיה לפלוני אחר, ועמו מאה צאן ומאה חביות", (79) ומת. וקיימו חכמים את דבריו.

רבי אלעזר סבר שאותו מדוני היה חולה בשעה שחילק את נכסיו, ואמרו לו שצריך להקנותם בקנין אגב ולא די בדיבור, ומכאן הוכיח רבי אלעזר שדברי שכיב מרע לאו ככתובים ומסורים הם. (80)

עד כאן דברי הברייתא השייכים לענינו.

והגמרא מנסה להוכיח מכאן שבקנין אגב אין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בשדה:

75. בבא בתרא קנו א.

76. אדם שהיה גר במדון. והוא מקום שמוזכר בספר יהושע [פרק יב]: "מלך מדון אחד". רש"י. [ובבבא בתרא קנו ב הגירסא "מרוני"].

77. להלן הגמרא מבארת מדוע לא יכל להקנותם בקנין אחר.

78. על פי פירוש שני ברש"י. ובפירושו הראשון כתב רש"י ש"בית סלע" היינו קרקע קטנה בגודל של המטבע "סלע" [לפי שני הפירושים קנה קרקע זולה כי לא הוצרך לקרקע עצמה,

אלא להקנות את המטלטלין אגבה].

78*. והקנה את הקרקע למקבל המתנה בקנין חזקה על ידי אחר [כלומר: אמר לאדם אחר להחזיק בקרקע ולקנות על ידי כך את הקרקע והמטלטלין לפלוני. כמבואר להלן כז א בקושית הגמרא "ולטעמיך קני מי קתני"].

79. בבא בתרא קנו ב.

80. וחכמים דחו את דבריו ואמרו שבריא היה באותה שעה.

אחד שחלה בירושלים] והיו לו מטלטלין הרבה, וביקש ליתנם במתנה, ואמרו לו שאין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע].

לפני שהגמרא מביאה את המעשה כולו, הגמרא מתעכבת על מה שאמרנו "מעשה באדם אחד 'שחלה' בירושלים:

ואמרינן: האמורא שאמר כי אותו אדם חלה, סובר **ברבי אלעזר**,⁽⁸²⁾ שאפילו חולה אינו יכול להקנות את נכסיו בדבור בלבד, שהרי לדעת חכמים חולה יכול לחלק את נכסיו אפילו בלי מעשה קנין, ולמה אמרו לו שאין לו תקנה אלא שיקנם על גבי קרקע?

ואמרי לה, אך יש אומרים, שאותו אדם **בריא היה**, ואמרו כך מפני שהם סוברים **ברבנן**, שחולה המחלק את נכסיו לפני מותו, יכול להקנותם בדיבור בלבד בלא קנין. ומאחר שהחכמים אמרו לאותו אדם שאינו יכול להקנותם בדיבור, בעל כרחך אותו אדם לא היה חולה.

והגמרא חוזרת ומביאה את המשך המעשה הנזכר:

מעשה באדם אחד שחלה בירושלים [כרבי אלעזר], ויש אומרים שהיה בריא [כרבנן], שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה. ואמרו לו חכמים שאין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע, ולא היתה לו קרקע.

מה עשה? — הלך ולקח קרקע בית רובע, מקום שראוי לזריעת רובע הקב חטים,⁽⁸³⁾

שהרי, **אי אמרת דבעינן** [צריכים] שיהיו **צבורים בה**, אזי תתעורר קושיא: **בית סלע למאי חזי**, מה ראוי להניח עליו? וכי אפשר להניח עליו מאה צאן ומאה חביות?! והלא הוא גבוה ומחודד ואי אפשר להעמידם שם!⁽⁸¹⁾

אלא, מוכח מדברי הברייתא, שאין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בקרקע שהם נקנים אגבה!

ודחינן: **מי** [וכי] **סברת** ש"בית סלע" היינו **סלע ממש?**! אין הפירוש כן, אלא **מאי "סלע"**? **דנפיש טובא**, מקום גדול מאוד. **ואמאי קרו ליה "סלע"**? משום דהיתה קרקעו **קשי** [קשה] **כסלע**, ולא היתה ראויה לזריעה, וקנאה המדוני בזול, כדי להקנות את המטלטלין עמה.

ומאחר שאותה קרקע היתה גדולה מאוד, אפשר היה לצבור בה מאה צאן ומאה חביות. ואין להוכיח משם שלא צריך שהמטלטלין יהיו צבורים.

תא שמע ראיה אחרת לכך שאין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בקרקע שהם נקנים עמה:

הגמרא מביאה מעשה נוסף כעין המעשה שהובא לעיל, באדם שרצה לחלק את מטלטליו, ואמרו לו שאינו יכול להקנותם אלא בקנין אגב, וכדלהלן.

דאמר רב יהודה: אמר רב: מעשה באדם

⁸¹ "כרבי אליעזר".

81. על פי פירוש שני ברש"י [ופירושו הראשון הובא לעיל בהערה 78].

83. קרקע כשיעור חצר המשכן [מאה אמה אורך על חמשים אמה רוחב] ראויה לזרוע בה סאתיים

82. על פי הגהת מסורת הש"ס [ולפנינו כתוב

סמוך לירושלים. ואמר: מקום טפח על טפח מקרקע זו, קנוי לפלוני, (84) ועמו מאה צאן ומאה חביות! ומת, וקיימו חכמים את דבריו.

עד כאן המעשה שסיפר רב.

ומנסה הגמרא להוכיח מכאן שבקנין אגב אין צריך שהמטלטלין יהיו צבורים על גבי הקרקע:

כי, ואי אמרת בעינן צבורים, אזי תתעורר קושיא: שטח של טפח על טפח, למאי חזי? מה ראוי להניח עליו? וכי אפשר לצבור שם מאה צאן ומאה חביות!?

אך דוחה הגמרא את הראיה:

לעולם יתכן שצריך שהמטלטלין יהיו צבורים, ואין מדובר כאן בשאמר לתת מאה צאן ומאה חביות ממש, אלא הכא במאי עסקינן, במה מדובר כאן, לדמי. מעות היו בידו, וביקש לתת דמי מאה צאן ומאה

חביות לפלוני. ואפשר לצבור את הדמים הללו ולהניחם על גבי קרקע של טפח על טפח.

והגמרא מנסה להוכיח, שאכן מדובר כאן בדמים ולא בצאן וחביות ממש:

הכי נמי מסתברא. מסתבר שאכן בכך מדובר. דהרי, אי סלקא דעתך שמדובר כאן במאה צאן ומאה חביות ממש, אזי יש להקשות: מדוע אמרו חכמים שאין לו תקנה אלא להקנותם על גבי קרקע? ניקנינהו ניהליה, יקנם לו בקנין חליפין! (85)

אלא, בהכרח מדובר כאן בדמים, ומטבע אינו נקנה בחליפין. (86)

אלא שדוחה הגמרא טענה זו:

ואלא מאי, מה באת להוכיח מקושייתך? שמדובר כאן לדמי? והלא גם אם נאמר כדבריך עדיין יש להקשות: ניקנינהו ניהליה, יקנם לו במשיכה! (87) ומדוע אמרו חכמים

חיטים [עירובין כג ב], ומשערים את רובע הקב לפי החשבון היחסי לסאתיים. רש"י. [סאה היא ששה קבין. ורובע הקב או 1\24 מסאה. נמצא שבית רובע הוא 1\48 מקרקע המשכן הראויה לזריעת סאתיים].

84. והקנה לו את הקרקע בחזקה.

85. המקבל נותן כלי לנותן ותמורת אותו הכלי נקנה המקח למקבל. [כדעת רב בבא מציעא מז א. וכן נפסק להלכה. אך לוי חולק. עיין שם].

86. זו מסקנת הגמרא במסכת בבא מציעא מז א. ומדוע אין מטבע נקנה בחליפין? הטעם לא התפרש בפירוש בגמרא בזה. אבל

אמרו בגמרא [שם מה ב] שמטבע גם לא נעשה חליפין. [כלומר: אי אפשר להשתמש בו כדי לקנות חפץ אחר בחליפין] מפני שדעת המקבל את המטבע אינה על המתכת שבו בלבד, אלא חשיבות המטבע היא על ידי צורתו, וביד המלך לבטל את הצורה, ולא יהיה עליו תורת מטבע. ופירשו הרשב"א והר"ן [שם מז א] שחשיבות המטבע אינה בגופו, והרי זה כדבר שאין גופו ממון [שטר] ואינו נקנה בחליפין ואף לא נעשה חליפין. [אבל עיין רש"י שם מה ב. ועיין עוד בראשונים הנ"ל על דברי רש"י, ועיין בתוספות הרא"ש ובנימוקי יוסף שם].

87. לפי הצד שמדובר בצאן וחביות ממש, אזי הנותן יכל להקנותם במשיכה, שצאן וחביות

שאינן לו תקנה אלא להקנותם על גבי קרקע? **אלא**, בהכרח הנך צריך לתרוץ דליתיה למקבל מתנה, שמקבל המתנה אינו נמצא כאן, ואינו יכול למשוך את המעות, (88) ולפיכך אין לו תקנה במשיכה.

ומאחר שבהכרח תירצת שהמקבל אינו נמצא כאן, אם כן, **הכי נמי**, גם אם נאמר שמדובר במאה צאן ומאה חביות ממש, מובן מדוע

אין לו תקנה בקנין חליפין. דהרי ליתיה למקבל מתנה, מקבל המתנה אינו כאן, והוא אינו יכול לתת את כליו לנותן המתנה כדי לקנות אותה לעצמו בקנין חליפין. (89)

ומקשינן: (90) אמנם ביארנו שהנותן לא יכל להקנותם למקבל במשיכה, מפני שהמקבל לא היה שם, אבל עדיין קשה: **וניזכינהו ניהליה אגב אחר**, יאמר לאדם אחר שנמצא שם: משוך מאה צאן ומאה חביות אלו,

נקנים בה. ולפי הצד שמדובר במעות, אזי הנותן יכל להקנותן בהגבהה, שהמעות נקנות בה. ריטב"א [בהסבר המשך דברי הגמרא.

והטעם לכך שמעות אינן נקנות במשיכה, היינו מפני שקנין הגבהה הוא הקנין החשוב שבקניינים, ודברים קלים שהדרך להגביהן לא תיקנו בהם קנין משיכה. כמבואר במסכת בבא בתרא פו א. והובא בריטב"א לעיל כה ב].

אבל בשיטה לא נודע למי כתב שכל קושית הגמרא אינה אלא אם מדובר כאן במעות ואילו אם היה מדובר בצאן וחביות ממש, לא קשה דבר, מפני שיש טורח גדול במשיכתם. [וכן כתב מהר"י בירב, ועיין ס' המקנה].

ונראה לבאר לשיטתם, שאף על פי שמעות הן מהדברים הקלים, ודברים קלים אינם נקנים במשיכה, כאן מדובר בהרבה מעות שהיו צבורות בצרור וכדומה. והרי זה כדברים כבדים שנקנים במשיכה. [כעין שכתב הרא"ש במסכת בבא בתרא עו א בענין שק מלא שטרות. עיין שם. ועיין ריטב"א לעיל כה ב בענין שטר].

88. [לדברי הריטב"א בהערה הקודמת, יש לפרש שהמקבל אינו יכול למשוך את הצאן והחביות, או, אם מדובר במעות, אינו יכול להגביהן מפני שאינו כאן].

89. ומדוע לא יכל להקנותם בקנין חליפין על

ידי אחר [שאדם אחר יתן סודר לנותן בתורת קנין חליפין]?

כתב רש"י: "אחר לא היה שם שחפץ בהנאתו של קונה ליתן כליו בשבילו". ופירשו התוספות: כאשר המקנה מקבל סודר [או כלי אחר] בתורת קנין חליפין, אזי בידו לעכב את הסודר בידו ולא להחזירו לבעליו. ולפיכך לא נמצא שם אחר שיסכים לתת את סודרו עבור המקבל.

אך, במסכת נדרים מח ב נחלקו אמוראים אם יכול המקנה לעכב את הסודר בידו, ונחלקו הראשונים כיצד לפסוק להלכה: מתוספות כאן ולעיל [ו א ד"ה לבר] מוכח שהמקנה יכול לעכבו. אבל הרא"ש בפסקיו והר"ן [נדרים מט ב] כתבו שבקנין חליפין אין המקנה יכול לעכב את הסודר בידו, אלא הסודר ניתן לו בתורת מתנה על מנת להחזיר [עי"ש]. וכן דעת כמה ראשונים כאן [רמב"ן רשב"א ריטב"א].

ולפיכך, הראשונים דחו את תירוץ רש"י הנ"ל ושינו את הגירסא בגמרא. [ועיין תירוץ לגירסתינו בתוספות בשם ה"ר שמעיה, ועיין עוד בתוספות ובראשונים].

90. הקושיא הזאת לא באה להוכיח דבר בענין אי בעינן "צבורים". אלא מאחר שהגמרא נזקקה לדון מדוע לא זיכהו במשיכה, הגמרא ממשיכה לדון בזה.

והתכוין לזכותם לפלוני מקבל המתנה! (*90) ומדוע אמרו חכמים שאין לו תקנה אלא להקנותם אגב קרקע?

ומתרצינן: לא סמכה דעתיה של הנותן על אדם אחר שימשוך את המתנה עבור המקבל. כי סבר, שמא אותו אחר, שמיט ואכיל להו. יטלם לעצמו ויאכלם, ולא יתנם למקבל המתנה. לפיכך עיכב את המטלטלין בידו ולא רצה להקנותם על ידי אחר.⁽⁹¹⁾

ומקשינן: ממה שתירצנו יוצא, שאם הנותן היה מסכים להקנות במשיכה על ידי אחר, היה בידו לעשות כן, אך הוא לא רצה.

אלא, עדיין קשה: מאי, מה נפרש בלשון הברייתא "אמרו לו אין לו תקנה עד

שיקנם?" והלא היתה לו תקנה במשיכה על ידי אחר, רק הוא לא רצה בכך!

ומתרצינן: הכי קאמר: למאי דלא סמכה דעתיה, לאור העובדה שלא סמכה דעתו על אחר, אין לו תקנה להקנותם בעצמו, עד שיקנם על גבי קרקע.

הגמרא סיימה לבאר את דברי רב. ועתה הגמרא חוזרת ומנסה לפשוט את השאלה שנשאלה לעיל: בקנין מטלטלין אגב קרקע, האם צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בה, או לא?

תא שמע ראייה ממשנה שצריך שהמטלטלין יהיו צבורים בה:

ברשות הנותן ואינו צריך להוציאו מרשותו. וטעם הדבר: מפני שחשש שמא המגביה יכריח או יבזבז מהם לאחר שיבואו לידו, מפני שקל להכריח מטלטלין ולבזבזם. [ריטב"א, ובוזה מתורצת קושית עצמות יוסף וקרוב נתנאל].

וכיון שלא רצה לתת את המטלטלין לאחר, לפיכך הקנם בקנין אגב.

אך נשאלת השאלה: והלא כדי להקנות את המטלטלין באגב הוצרך להקנות את הקרקע על ידי אחר, ומדוע לא חשש לתת את הקרקע לאחר?

וכדי לענות על קושיא זו כתב הריטב"א: "אבל השתא דמקני להו אגב קרקע על ידי אחר שמחזיק בקרקע בשביל הנותן, ליכא [אין] חששא ד'שמיט ואכיל' דהא קרקע אינה נגזלת". והוסיף הריטב"א: הנותן לא חשש שמא אותו אחר יאכל את פירות הקרקע. מפני שקרקע של טפח על טפח אינה ראויה לדבר חשוב. [ואפילו אם הזוכה יטול לעצמו את הפירות, ההפסד אינו גדול בעיני הנותן].

*90. זכין לאדם שלא בפניו. [עירובין פא ב. גיטין יא ב ועוד]. כלומר: דבר שהוא זכות [טובה] לאדם, אחרים יכולים לעשותו עבורו אפילו שלא מדעתו. ומקור דין זה מבואר בגמרא להלן מב א.

יש אומרים שזכיה היא מטעם שליחות. כלומר: מאחר שזכות הוא לו [הדבר נעשה לטובתו], לפיכך אנן סהדי [אנו עדים] שבודאי נח לו בזה, והרי זה כאילו מינה את האחרים לזכות עבורו. [רש"י גיטין ט ב ד"ה יחזיר, וב"מ יב א ד"ה גבי מתנה. תוספות כתובות יא א ד"ה מטבילין ובעוד מקומות, ועוד].

ויש חולקים וסוברים שזכיה אינה מטעם שליחות. [רמב"ן לעיל כג ב. רשב"א וריטב"א להלן מב א, ועוד. וביאור דבריהם עיין בקצות החשן קה א. וחידושי הגר"ש שקאפ גיטין סימן ד].

91. ואפילו בהגבהה לא רצה להקנותם על ידי אחר. למרות שהמגביה חוזר ומניח את החפץ

שנינו במשנה במסכת מעשר שני: (92) **מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה**, ונזכר רבן גמליאל שיש לו פירות שאינם מעושרים בביתו, ושכח ולא נתן רשות לאחרים לתרום בטרם יציאתו מביתו, (93) ואסור לחבר להשהות פירות שאינם מעושרים בביתו, (94) שמא יאכלו בני ביתו מהם בעודם טבל. לפיכך, מיהר רבן גמליאל לעשרם בעודו בספינה, (95) וכך עשה: **אמר לחן רבן גמליאל לזקנים: עישור**

[עשירית מהפירות] **שאני עתיד למוד** [למדוד] ולהפריש למעשר ראשון, הרי הוא כז-א **נתון לו ליהושע**, לרבי יהושע בן חנניה שהוא לוי, והיה גם הוא בספינה. ומקומו של העישור, דהיינו הקרקע שתחתיו, **מושכר לו**. ונתן רבי יהושע פרוטה עבור שכירות המקום, וקנה את הפירות אגב הקרקע, כמו ששנינו "נכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף". (96), (97)

92. מעשר שני ה ט [וב"מ יא א].

93. כך פירש רש"י.

וקשה: מדוע רש"י נקט שלא נתן רשות 'לאחרים' לתרום. היה ראוי לו לומר ששכח ולא תרם!

ותירץ פני יהושע [על תוספות ד"ה מעשה]: הוקשה לרש"י: כיצד שכח רבן גמליאל לתרום? והלא "חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן" [מעושר], כמבואר בפסחים [ט א]!

ולכן רש"י מפרש שבזמן שרבן גמליאל יצא מביתו הפירות עדיין היו מחוברים לקרקע. ואי אפשר לעשר את הפירות אלא לאחר שנתלשו. ולפיכך לא היה רבן גמליאל יכול לעשרם באותו זמן [ואין כאן את החזקה הנ"ל מפני שבשעה שיצא הפירות לא היו נחשבים "טבל" ואין זה דבר שאינו מתוקן]. ולא היה בידו אלא למנות אחרים שיתקנו את הפירות בשליחותו. ולפיכך כתב רש"י ששכח ולא נתן 'לאחרים' רשות לתרום.

[ואולם רש"י במסכת בבא מציעא יא א כתב בזו הלשון "נזכר שלא 'עישור' מעשרותיו". והתוספות כאן העתיקו בשם רש"י: "פירש בקונטרס: רבן גמליאל 'לא תרם', ושכח ולא נתן רשות [לאחרים] לתרום".]

ויש להעיר על פירוש הפני יהושע: מדוע רבן גמליאל לא תרם גם תרומה גדולה? והנה, תוספות כתבו שכבר הפרישה בגורן [ע"ש]. אך לדברי הפני יהושע שכשיצא מביתו התבואה היתה מחוברת אין לומר כן. ובפני יהושע עצמו התקשה בקושיא זו בתחילת דף כז עמוד א. עיין שם.

94. רש"י להלן כג א. ומקורו מהגמרא פסחים ט א.

ותוספות העתיקו את דברי רש"י בסגנון אחר: רבן גמליאל היה ירא שמא יאכלו בני ביתו מהפירות כי יסמכו על כך שבודאי עישרם. מפני שחזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו.

95. רש"י בבא מציעא יא א.

והתוספות מפרשים בדרך אחרת כמבואר להלן בהערות.

96. כתב רש"י: "ואף על פי שעדיין לא הופרש, קריית שם הוא שאסור לחברים [להשהות] דבר שאינו מתוקן, ואפילו אכלו ממנו אין כאן חיוב מיתה משום טבל, ומן המותר יפריש מעשרותיו".

ונראה שרש"י בא לבאר שלא תאמר שאיסור "טבל" אינו פוקע מהפירות אלא לאחר שהשלים